

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.65>**В. В. Діденко**

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ КЛЮЧОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Актуальність статті полягає в тому, що професійна підготовка працівників Національної поліції України є складним та багатоаспектним процесом, який складається із великої кількості елементів. Втім, справедливим буде відзначити, що питання структури професійної підготовки та класифікації її складових на сьогоднішній день не має логічного вирішення. Існуючий законодавчо закріплений підхід є цілком правильним, проте, в науковій площині відсутня його повна підтримка, що в свою чергу обумовлює необхідність здійснення комплексного теоретичного дослідження, присвяченого вказаній проблематиці. Мета статті полягає у характеристиці ключових елементів професійної підготовки працівників Національної поліції України та їх класифікації. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, виокремлено ключові елементи професійної підготовки працівників Національної поліції України. Узагальнено, що наведені у статті елементи професійної підготовки поліцейських по-різному проявляються на різних етапах їх службової кар'єри. Так, одні з них супроводжують весь професійний шлях працівника органів та підрозділів Національної поліції України, інші – мають додаткове значення та реалізуються за якихось конкретних умов. Зроблено висновок, що елементи професійної підготовки поліцейських по-різному проявляються на різних етапах їх службової кар'єри. Так, одні з них супроводжують весь професійний шлях працівника органів та підрозділів Національної поліції України, інші – мають додаткове значення та реалізуються за якихось конкретних умов. В першому випадку мова йде про необхідне навчання, від якого прямо залежить розвиток та подальша кар'єра поліцейського, а також ефективність виконання ним поточних службових завдань та функцій. В другому – навчання другорядне, яке посилює загальний рівень обізнаності, освіченості, морально-психологічних якостей, а також інших суб'єктивних характеристик поліцейського як професіонала. Елементи професійної підготовки поліцейських найбільш доцільно поділити на: 1) основні, які включають засоби, заходи та способи навчання, розвитку та виховання поліцейських, які, по-перше, присутні протягом всього процесу службової кар'єри або на її конкретних етапах, по-друге, прямо впливають на хід та результативність кар'єри: службова підготовка у ЗВО зі специфічними умовами навчання та первинна професійна підготовка поліцейських; 2) додаткові елементи, що реалізуються за певних умов, зокрема: підвищення кваліфікації у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання; післядипломна освіта; самоосвіта, тощо.

Ключові слова: елемент, професійна підготовка, працівники, поліцейські, Національна поліція України.

Актуальність теми. Професійна підготовка працівників Національної поліції України є складним та багатоаспектним процесом, який складається із великої кількості елементів. Втім, справедливим буде відзначити, що питання структури професійної підготовки та класифікації її складових на сьогоднішній день не має логічного вирішення. Закон України «Про Національну поліцію» у статті 72 вказує з цього приводу на наступне: «Професійне

навчання поліцейських складається з: 1) первинної професійної підготовки; 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; 3) післядипломної освіти; 4) службової підготовки - системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності» [1]. На перший погляд, запропоно-

ваний законодавцем підхід є цілком правильним, проте, в науковій площині відсутня його повна підтримка, що в свою чергу обумовлює необхідність здійснення комплексного теоретичного дослідження, присвяченого вказаній проблематиці.

Стан дослідження. Зауважимо, що окремі елементи професійної підготовки працівників Національної поліції України неодноразово потрапляли у поле зору різних науковців. Зокрема, їй приділяли увагу: О.М. Бандурка, І.Б. Гончаренко, А.Т. Клочко, О.Ю. Салманова, І.О. Святокум, Д.В. Швець та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість теоретичних здобутків, в юридичній літературі відсутні комплексні теоретичні дослідження, присвячені характеристиці ключових елементів професійної підготовки працівників Національної поліції України.

Саме тому метою статті є: надати характеристику ключовим елементам професійної підготовки працівників Національної поліції України та їх класифікації.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що в науковій літературі сформовано низку підходів щодо переліку елементів професійної підготовки правоохоронців. Наприклад, В.І. Фелик переконаний, що професійній підготовці поліцейських притаманні такі елементи: безпосередньо професійна підготовка – загальнопрофільна підготовка (первинна), післядипломне навчання (спеціально-профільне), перепідготовка, підвищення кваліфікації; атестування поліцейських, перевірка рівня їх кваліфікації та компетентності на займаній посаді; підтримання належного рівня кваліфікації тощо [2, с.325-326]. В.В. Посметний, розбираючись в проблемі професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ дійшов висновку, що основою структури її змісту виступають складові напрями, які включають в себе: 1) професійний, що означає виховання громадянина за духом і справою, виховання патріота та майстра служби, який розуміє роль і місце професіонала - правоохоронця в суспільстві, державі; 2) правовий, тобто кожний має бути юристом-практиком, стражем закону, повинен володіти правовою культурою, розуміти своє місце в правовій системі; 3) духовно-моральний, що означає опанування усією системою моральних аспектів служби; 4) культурно-естетичний, що означає виховання знавця і захисника культурної спадщини; 5) фізичний, де необхідно ово-

лодіння філософською концепцією сили, тобто виховання не «жорстокої» людини, а захисника прав, свобод та законних інтересів учасників відносин [3, с.102].

На протигагу виробленим науковим концепціям, ми вважаємо, що виділення та обґрунтування сутності елементів професійної підготовки потрібно здійснювати на основі внутрішнього змісту останньої. До її складу входять заходи, засоби та способи навчання, виховання та розвитку працівників Нацполіції. Кожен із них не існує хаотично і відіграє свою роль у загальному процесі створення компетентного і кваліфікованого представника НПУ. Отже, елементи професійної підготовки працівників Національної поліції України – це сукупність заходів, засобів та способів навчання, виховання та розвитку поліцейських, об'єднані спільною ціллю, принципами, порядком та кінцевим результатом реалізації. Подібне визначення досить змістовно розкидається у переліку елементів, запропонованих у статті 72 Закону України «Про Національну поліцію». Разом із цим, між собою, складові професійної підготовки різняться. Розберемось із сутністю кожного елементу для формування концепції з приводу їх класифікації та встановлення можливості проведення останньої взагалі.

Найпершим елементом вказаний вище Закон виділяє первинну професійну підготовку. Надаючи категорії характеристику А.Ю. Бабаскін, Ю.В. Баранюк та С.В. Дріжчана пишуть, що це здобуття професійно-технічної освіти особами, які раніше не мали робітничої професії, спеціальності, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації, необхідної для продуктивної професійної діяльності [4, с.537-538]. Тож, первинна професійна підготовка – це, фактично, навчання та виховання нового працівника, який не знайомий із специфікою та особливостями службово-трудової діяльності, яку йому необхідно буде виконувати. Згідно до статті 73 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліцію, з метою набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за відповідними освітніми програмами (планами), затвердженими Міністерством внутрішніх справ України. Відповідно до Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції затвердженого Наказом Міністерства внутріш-

ніх справ України (далі – МВС) від 16.02.2016 №105 первинна професійна підготовка проводиться на базі вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання та установ (закладів) Національної поліції [1; 5].

Наступним елементом є підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання. В даному контексті мова йде про набуття поліцейськими відповідного рівня вищої освіти. Вища освіта, згідно до Закону України «Про вищу освіту», – це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [6]. Набути вищої освіти особа може у відповідному закладі вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [6].

Розмаїття подібних закладів є досить широким, окремі з яких дають можливість отримати фахову вищу освіту, тобто, за якою конкретною спеціалізацією. В межах поліцейської сфери на сьогоднішній день функціонують заклади вищої освіти зі спеціальними умовами навчання. З приводу їх статусу у Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII визначено, що кожне з них є закладом вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [6]. Державні органи, до сфери управління яких належать вищі військові навчальні заклади, заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, військові навчальні підроз-

діли закладів вищої освіти, мають право своїми нормативно-правовими актами встановлювати особливі вимоги щодо: а) управління відповідними вищими військовими навчальними закладами, закладами вищої освіти із специфічними умовами навчання, військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти та організації освітнього процесу в них; б) діяльності та повноважень органів управління і громадського самоврядування у відповідних вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; в) кандидатів на посади керівників (заступників керівників) відповідних вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, їх структурних підрозділів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти; тощо [6].

Перевагою відповідних закладів є те, що в них навчальні програми розроблені з орієнтиром поповнення органів та підрозділів Національної поліції новими працівниками, які володіють не просто професійними навичками, а відповідним ступенем фахової вищої освіти. Стаття 74 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII з цього приводу говорить: до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, можуть бути зараховані громадяни України, яким станом на 31 грудня року вступу виповниться 17 років. Підготовка фахівців за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, проводиться на підставі контракту про здобуття освіти, який укладається між навчальним закладом, відповідним органом поліції та особою, яка навчається. Розподіл випускників вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, які навчаються на денній формі навчання за державним замовленням, здійснюється комісіями з персонального розподілу з урахуванням інтересів служби відповідно до набутої випускником кваліфікації, спеціальності та спеціалізації [6].

Навчання в зазначених закладах освіти передбачає набуття поліцейськими спеціальних знань, які не доступні взагалі або частково в інших закладах вищої освіти. Наприклад, одним із напрямів роботи Харківського національного університету внутрішніх справ є підготовка спеціалістів для підрозділів слідства

та кримінально поліції, що зумовлює наявність в навчальному процесі таких дисциплін, як кримінологія, криміналістика, судова експертологія, оперативно-розшукова діяльність, агентурна оперативна робота, оперативно-розшукова тактика, протидія злочинам пов'язаним з торгівлею людьми і таке інше [7].

Наступним елементом професійної підготовки поліцейських є післядипломна освіта, порядок та сутність якої відрізняється рядом важливих аспектів. Як зазначав С.В. Крисюк, післядипломна освіта є складовою безперервної освіти, яка розвивається як цілісна система [8]. І.О. Титаренко характеризує післядипломну освіту, як освіту, спрямовану на: осучаснення перебігу трудового процесу з огляду на вимоги суспільства; використання інноваційних технологій у трудовій діяльності [9, с.9]. За положеннями Закону України «Про вищу освіту» післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду. Крім того, післядипломна освіта включає здобуття другої (наступної) вищої освіти - здобуття ступеня бакалавра (магістра) за іншою спеціальністю на основі здобутої вищої освіти не нижче ступеня бакалавра та практичного досвіду [6].

Таким чином, післядипломну освіту можна охарактеризувати, як групу заходів, засобів та способів навчання, виховання та розвитку працівників, зокрема поліцейських, за рахунок яких відбувається удосконалення та осучаснення отриманих раніше знань і професійних навичок останніх. Фактично – це «освіта, після освіти». Саме такого значення післядипломна освіта приймає у Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII та Наказі МВС «Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції» від 24.12.2015 №1625. Згідно із представленими документами, післядипломна освіта поділяється на: «1) спеціалізацію – складова спеціальності, що передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції; 2) перепідготовку – професійне навчання, спрямоване на оволодіння працівниками поліції іншою професією; 3) підвищення кваліфікації – підвищення рівня готовності працівника поліції до виконання її професійних завдань та обов'язків або набуття

особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і умінь у межах професійної діяльності або галузі знань; 4) стажування – набуття працівником поліції досвіду виконання завдань і обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань» [1;10]. Післядипломна освіта може відбуватись у двох формах: очна (денна, вечірня); заочна (дистанційна). Форми навчання встановлюються навчальним закладом залежно від складності, мети та змісту програми і відповідно до потреб замовника та можуть поєднуватися. Тривалість навчання в системі післядипломної освіти визначається відповідно до навчальних планів та програм і встановлюється навчальним закладом, органом поліції, підприємством, установою, організацією, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, в яких здійснюватиметься навчання, відповідно до законодавства за погодженням із замовником [1;10].

Останнім елементом професійного навчання поліцейських виступає службова підготовка. Остання не є новелою сфери діяльності поліції та відома ще з часів існування органів внутрішніх справ де визначалась, як вид навчання, який охоплює систему підвищення професіоналізму працівників органів внутрішніх справ шляхом удосконалення спеціальних навичок з метою успішного виконання оперативно-службових завдань і функціональних обов'язків [11]. В сучасній нормативній документації службову підготовку визначено, як систему заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [1].

Слід також звернути увагу на те, що службова підготовка має досить широкий перелік форм реалізації, до яких відноситься: «1) навчальні заняття в групах за місцем служби; 2) навчальні збори – форма організації службової підготовки поліцейських, яка передбачає підвищення їх професійної готовності до виконання службових завдань, що проводиться на базі тренінгового центру, а в разі його відсутності - у закладі, установі поліції або в територіальному (відокремленому) підрозділі органу поліції, навчально-тренувальна база якого дозволяє організувати вказаний захід на належному рівні; 3) дистанційна підготовка – індивідуалізований процес набуття знань, умінь та навичок, який переважно відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціа-

лізованому середовищі, що функціонує на базі інформаційно-комунікаційних технологій, яка проводиться з використанням інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»; 4) самостійне навчання (проводиться впродовж усього строку служби поліцейського з метою безперервного, систематичного поповнення та поглиблення знань, умінь і навичок, необхідних для успішного виконання службових завдань)» [12].

Висновки. У підсумку наукового дослідження слід узагальнити, що наведені вище елементи професійної підготовки поліцейських по-різному проявляються на різних етапах їх службової кар'єри. Так, одні з них супроводжують весь професійний шлях працівника органів та підрозділів Національної поліції України, інші – мають додаткове значення та реалізуються за якихось конкретних умов. В першому випадку мова йде про необхідне навчання, від якого прямо залежить розвиток та подальша кар'єра поліцейського, а також ефективність виконання ним поточних службових завдань та функцій. В другому – навчання другорядне, яке посилює загальний рівень обізнаності, освіченості, морально-психологічних якостей, а також інших суб'єктивних характеристик поліцейського як професіонала.

З огляду на зазначене вище, вказані елементи професійної підготовки поліцейських найбільш доцільно поділити на: 1) основні, які включають засоби, заходи та способи навчання, розвитку та виховання поліцейських, які, по-перше, присутні протягом всього процесу службової кар'єри або на її конкретних етапах, по-друге, прямо впливають на хід та результативність кар'єри: службова підготовка у ЗВО зі специфічними умовами навчання та первинна професійна підготовка поліцейських; 2) додаткові елементи, що реалізуються за певних умов, зокрема: підвищення кваліфікації у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання; післядипломна освіта; самоосвіта, тощо.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №40-41. Ст.379.
2. Фелик В.І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: дисертація. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2017. 479 с.
3. Посметний В.В. Професійне навчання працівників органів внутрішніх справ: сучасний стан та напрями подальшого розвитку. *Право і безпека*. 2005. №2. С.100-102.
4. Трудове право України: Академ, курс: підруч. За заг. ред. Н.М. Хуторян. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 608 с.
5. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: наказ від 16.02.2016 №105. *Офіційний вісник України*. 2016. №35. Ст.81.
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 №1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №37-38. Ст.2004.
7. Харківський національний університет внутрішніх справ. Офіційний веб-сайт URL: <https://univd.edu.ua>.
8. Крисюк С.В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів України (1917–1995 рр.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київський університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 1996. 47 с.
9. Титаренко І.О. Післядипломна освіта вчителів початкових класів в системі методичної роботи загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2005. 24 с.
10. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції: Наказ МВС України від 24.12.2015 №1625. *Офіційний вісник України*. 2016. №11. Ст.173.
11. Синявська О.Ю. Організаційно-правові засади забезпечення життєдіяльності персоналу органів внутрішніх справ України: автореферат. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2008. 44 с.
12. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: наказ від 26.01.2016 №50. *Офіційний вісник України*. 2016. №22. Ст.861.

Didenko V. V. To characterize the key elements of professional training of employees of the National Police of Ukraine

The relevance of the article lies in the fact that the professional training of the National Police of Ukraine is a complex and multifaceted process that consists of a large number of elements. However, it would be fair to note that the issue of the structure of professional training and the classification of its components has no logical solution today. The existing legally enshrined approach is quite correct, however, it lacks full support in the scientific field, which in turn necessitates the implementation

of a complex theoretical study devoted to the specified problem. The purpose of the article is to characterize the key elements of professional training of employees of the National Police of Ukraine and their classification. The article, based on the analysis of the scientific views of scientists and the norms of the current legislation, singles out the key elements of the professional training of the National Police of Ukraine. It is summarized that the elements of professional training of police officers presented in the article are manifested in different ways at different stages of their service career. Yes, some of them accompany the entire professional path of an employee of the National Police of Ukraine, others have additional importance and are implemented under certain specific conditions. It was concluded that the elements of professional training of police officers are manifested in different ways at different stages of their service career. Yes, some of them accompany the entire professional path of an employee of the National Police of Ukraine, others have additional importance and are implemented under certain specific conditions. In the first case, we are talking about necessary training, which directly depends on the development and further career of a police officer, as well as the effectiveness of his current official tasks and functions. In the second - secondary education, which strengthens the general level of awareness, education, moral and psychological qualities, as well as other subjective characteristics of a police officer as a professional. It is most appropriate to divide the elements of professional training of police officers into: 1) the main ones, which include means, measures and methods of training, development and education of police officers, which, firstly, are present throughout the entire process of the official career or at its specific stages, and secondly, directly affect the progress and effectiveness of a career: official training in higher education institutions with specific training conditions and initial professional training of police officers; 2) additional elements implemented under certain conditions, in particular: advanced training in higher education institutions with specific study conditions; postgraduate education; self-education, etc.

Key words: *element, professional training, employees, police officers, National Police of Ukraine.*